

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

KOGUKONDADE LÕIMUMINE

RITA-RÄNNE TP5

Detsember 2018

RITA-RÄNNE
projekt

RITA-RÄNNE projekt aitab välja töötada teaduslikult põhjendatud innovaatilisi lähenemisi rände ja lõimumise protsesside juhtimiseks Eestis, eesmärgiga aidata kaasa majanduse arengule ja ühiskonna sidususe suurenemisele

Üle-Eestiliste lõimumise projektide kaardistus lähtuvalt kogukondlike ja sotsiaalsete suhete kujundamise potentsiaalst

Dagmar Narusson

Marko Uibu

Mai Beilmann

Marion Tamberg

Sisserännanute ja kohalike elanike sotsiaalset lõimumist soodustavad vahetud vastastikused kontaktid ning suhtlemine. Inimesed valivad suhtlusvõrgustikku kaaslasid lähtudes oma isiklikest igapäevaelulistest eelistustest nagu ühised tööalased või argielulised huvid. Lõimumine on tulemuslik, kui sisserännanud ja asukohariigi inimestel tekivad igapäevased kokkupuuted, kui üheskoos lahendatakse probleeme ja seeläbi tekib inimlik huvi teisest rahvusest inimeste vastu. Taolist argielulist lõimumist on vaja hõlbustada (*facilitation*).

Riiklike meetmetega on sisserändajaid ja kohalikke ühendavate sotsiaalsete kogukondade tekkimist ja toimimist toetatud vähe, lõimumist toetavate hoiakute ja väärtuste kinnistumiseks on peamiselt eraldatud raha meediale (ETV+), keeleõppe-meetmetele, vähem kampaaniatele ja erinevatele üritustele. INSA projektipõhisel rahastusel põhinevad ürituse-tüüpi projektid nagu Narva energiajooks või muud mitte-eestikeelsete inimeste kaasamisele suunatud tegevused elavdavad kultuurielu ning vähendavad nt venekeelsete inimeste kõrvalejäämist eesti kultuuriruumist, ent nende otsene tulem ei ole toimivate ja kestlike suhete loomine eri rahvusest inimeste vahel.

Varjupaiga-, rände- ja integratsioonifondist (AMIF) toetatud integratsiooni- ja varjupaigaprojektide puhul, mille kirjelduses mainitakse lõimumise toetamist, leidub üksnes üksikuid, mille tegevustel on potentsiaali tõeliselt toetada kogukondadesse sulandumist sotsiaalsete sidemete loomise läbi. Olgu sihtgrupiks välisteadlased, -õppejõud ja -doktorandid[1], välisüliõpilased[2], rahvusvahelise kaitse saanud isikud[3], on projektide fookuses eelkõige koolitamine ja teadmiste pakkumine kohaliku eluolu ja kultuuri osas, aga mitte võimaluste loomine kontaktide loomiseks kohalike kogukondadega. Selliste taustateadmiste pakkumine kohalikust eluolust on kahtlemata oluline, kuid ei aita kuigivõrd kaasa kohalikkude kogukonda lõimumist soodustava võrgustiku tekkeks.

Teine valdav suund, millel on olenevalt rakendamisest olemas vähemalt potentsiaal kogukondadesse sulandumise toetamiseks, on tugiisikuteenuse arendamine. Samas tuuakse tugiisikutega seotud projektide puhul esile pigem kultuurišokiga toimetulekut,

riigistruktuurides orienteerumist, tõlketeenuse ja keeleõppe osutamist kui rahvusvahelise kaitse saanud inimeste abistamist kontaktide loomisel kohalike kogukondadega[4].

Leidub siiski ka projekte, mille keskmes on uussisserändajate lõimimine kohalikesse kogukondadesse. Näiteks Rahvusvaheline Migratsiooniorganisatsioon (IOM) Eesti esinduse projekt AMIF2016-8 „Kolmandate riikide kodanike kaasamine kohalike omavalitsuste ja mittetulundusühingute poolt“ (2016–2017), seadis eesmärgiks edendada kolmandate riikide kodanike poliitilist kaasamist ja osalust kohalike omavalitsuste tasandil – eesmärk, mida on ilmselgelt võimatu teostada kaasamata kohalikke kogukondi läbi kohaliku omavalitsuse ja valdkondlike MTÜ-de. Kogukonna olulisusele rõhus ka Tartu Ülikooli projekt AMIF2016-12 „Uussisserändajate kohanemise toetamine koolis“ (2016–2017), mille eesmärk oli toetada uussisserändajate kohanemist Eesti haridussüsteemis läbi koolikogukonna eesmärgistatud ja koordineeritud tegevuse. Projekti raames töötati välja koolituskontseptsioon, sellele vastav õppematerjalide sisu ning tagasiside ja seire materjalid ning viidi läbi koolitused „Liitev klass–liitev kool“ sajakonnale osalejale. MTÜ Eesti Pagulasabi projekti AMIF2017-3 „Saame tuttavaks! Kohaliku tasandi koostööüritused rahvusvahelise kaitse valdkonnas“ (2017–2019) raames aga korraldatakse kokku 45 ühisüritust kohalike inimeste ja rahvusvahelise kaitse saajate vahel ning koostatakse toetav infomaterjal, et suurendada rahvusvahelise kaitse saajate ja kohaliku elanikkonna omavahelisi kokkupuuteid. MTÜ Johannes Mihkelsoni Keskuse projekt AMIF2017-11 „Meie Eesti: inimesed, kohad, helid, maitset“ (2018–2019) suunab rahvusvahelise kaitse saajaid osalema kogukonnas juba toimivate kultuuri- ja spordistruktuuride töösse, tutvustades neile vastavaid võimalusi ning andes esmase positiivse kogemuse uue elukoha kultuuri- ja spordielus. Korraldatavad ühisüritused kohalike ja rahvusvahelise kaitse saajate osalusel toetavad sotsiaalsete võrgustike teket. Allpool vaatame mõningaid nendest programmidest organisatsioonipõhiselt.

Arvestades seniste lõimumismeetmete ebapiisavust, vajadust arvestada uute sisserändajate ning ka uut tüüpi väljakutsetega, on otsitud lõimumiseks ka riiklikult uuenduslikumaid meetmeid. Näiteks toimusid esimest korda 2017 aastal häkatoni tüüpi ideede genereerimised ning lõimumise fookusega rakenduste toetamine. 2018. aasta häkatoni anti välja stardikapital lõimumise kategoorias. Taolised algatused ei pruugi jälgida projektiloogikat, on mitteformaalsemad ning katsetuslikumad, põhinevad vabatahtlike motivatsioonil, kasutavad olemasolevaid võimalusi paindlikumalt. Ehkki mõjuanalüüse ei ole veel tehtud, võivad sellist tüüpi arendus- ja rahastusmudelid aidata leida paindlikumaid ja lõimumist mitmekülgsemalt toetavaid lahendusi.

Peamiselt muu emakeelega inimeste algatusel on loodud lõimumiseks vahendeid, mis kasutavad veebiressurse ja suhtlusplatvorme. AMIFi toel loodud eri rahvusest peresid/inimesi tutvustavast saatesarjast „LiveEstonia“ kasvas välja samanimeline informatsiooni ja sündmuste portaal, mis tutvustab erinevaid organisatsioone ja inimesi, vahendab infot kultuurisündmuste kohta. Suuresti sama initsiatiivgrupi poolt on loodud Multikey rakendus, mis on tegijate sõnul justkui „keelekümblustinder“. Kasutajad saavad rakenduse endale telefoni alla laadida ning keskkonnas registreeruda, märkides ära oma emakeele ja keele(d), mille oskust tahavad arendada. Seejärel on rakenduse abil võimalik luua kontakte. Samuti on rakenduses info erinevate sündmuste

ning paikade kohta. Tehniline lahendus on loodud – rakendus töötab nii androidis kui IOS (novembri lõpust 2018), ehkki kasutajaid on hetkel veel vähe.

Lõimumist hõlbustavate projektide ülevaade Eestis

Rahvusvahelise kaitse saajate toetamine

Eesti Pagulasabi pakub rahvusvahelise kaitse saajatele kohanemise ja lõimumise eesmärgil **tugiisikuteenust** ja teisi kohanemist toetavaid teenuseid. Tugiisikuteenust pakutakse Eestit katva tugiisikute ja kohanemismenitorite võrgustiku kaudu, peamisteks meetoditeks on nõustamine, selgitamine ja info andmine. Samuti võib tugiisik saata kaitse saanud inimesi kohtumistel erinevate ametkondadega, aidata leida tööd ja eneseväljendusvõimalusi ning toetada neid perekondadega taasühinemisel.

Kohanemist toetavad teenused:

- eluoskuste töötoad: ettevalmistus tööle asumiseks, lapsevanematele suunatud koolitused, digitaalse kirjaoskuse koolitused, peremajandamise töötoad;
- vaimset tervist toetavad grupitegevused: kunstiteraapia, naistegrupp, meestegrupp;
- keeleõpet toetavad vabatahtlikud keelepartnerid;
- tööturule sisenemist toetavad vabatahtlikud tööalased mentorid.

Eriti positiivse algatusena võib välja tuua naiste-ja meestegrupi. Naistegrupp on regulaarselt koos käinud juba üle aasta ja seal osalevad lisaks pagulastele teistsuguse siserände taustaga ja ka kohalikud naised. Naistegruppi veab eest Pagulasabi töötaja, kuid sisu ja planeeritavate tegevuste üle otsustavad naised ühiselt. Käidud on näiteks teatris, joogatundides, tantsuteraapias, looduses, kohtunud naistearsti ja füsioterapeutidiga jne. Naistegrupi eesmärk on luua turvaline ja avatud keskkond, mille kaudu sotsialiseeruda nii sarnase taustaga inimestega kui ka kohalikega; õppida tundma kohalikku kultuurikeskkonda; tõsta eneseteadlikkust; üksteist toetada ja jõustada; jagada teadmisi ja informatsiooni. Sageli on fookuses see, et just naistel on oht jääda isolatsiooni ja ühiskonnaelust kõrvale. Tuge ja võimalust sotsialiseeruda vajavad ka mehed. Novembris 2018 alustas koos käimist ka meestegrupp. Pagulasabi toetab meestegrupi tegevust, kuid eestvedajateks on Eesti vabatahtlik ja paar aastat Eestis elanud rahvusvahelise kaitse saaja. Esimesed kohtumised on olnud rahvarohked ja huvi ning vajadus sotsialiseeruda on suur.

Johannes Mihkelsoni Keskus viib lõimumise eesmärgil läbi tööklubisid ja tööotsingu koolitusi. JMK kultuuri- ja spordiprogramm “Meie Eesti: inimesed, kohad, helid, maitset” lõi sisserrännanutele (rahvusvahelise kaitse saajatele) võimalusi Eesti kultuuri- ja spordiasutustega tutvumiseks. Selle raames korraldas JMK kultuuritöötube, koos külastatakse trenne ja julgustatakse inimesi nendes käimist jätkama, veel käiakse koos kontserditel, muuseumides, kultuuriseltsides. Tegevuste korraldamisse kaasatakse vabatahtlikke.

Rahvusvahelise Maja tegevused

Tartu **Rahvusvaheline Maja** tegeleb sisserrännanute (kaasatunud pereliikmed, tudengid, töö tõttu rännanud), tagasipöördunute, pagulastega ja eesmärk on võimaldada välismaalastel Eestis kohaneda ning praktilise elu küsimustega hakkama saada; teiseks, pakkuda tuge inimestele, kes töötavad sisserrännanute ja kolmandaks nõustada organisatsioone, kes pakuvad teenuseid (nt. Lähis-Ida kompetents). Rahvusvaheline Maja korraldab lõimimise eesmärgil alates 2016. aastast huvipõhiseid tegevusi nagu (vahenduskeele võimalusteta) keelekohvikuid, keeletunde (algajad, edasijõudnud; eesti, vene k.), töökoolitusi, sportimise võimalusi (jalgpallitrenn, võrkpallitrenn - regulaarsed; esimese proovimise võimaluste pakkumine ehk külastatakse koos spordikeskuseid: uisutamine, võitluskunstid, jooga, tantsutrennid), toiduvalmistamise töötube (ca 1 kord kuus), kultuuri ja traditsioonide tutvustamise töötube (Tartu lood), puidutööd, jaanipäeva tähistamist, diskussioonigruppe; oma kultuuri jagamist ja teise kultuuriga tutvumist, sotsiaalseid õhtuid; filmi- ja muusikaõhtuid; koos festivalidel käimist (Tartuff, Hansapäevad, talupäevad, Eesti Põllumajandusmuuseumi üritused). Lõimivad tegevused saavad alguse, kas Rahvusvahelise Maja töötajate algatusel või rahvusgrupi esindajate algatusel. Tegevus toimib, kui see on modereeritud kellegi poolt (muidu on nt. peale toidu valmistamist ruumis vaikus). Tegevustes osalevad kohalikud elanikud, eestlased. Taotluseks toetatud kogukondliku tegevuse võimaluse pakkumine. Ürituste läbiviimist hõlbustatakse teatud kulude katmise kaudu. Rahvusvaheline Maja abistab inimesi eluliste olukordade lahendamisel, nt. arstiabi kättesaamine (arsti konsultatsioon, ravimite saamise korraldus); kokkupuuted Politseiga, nt. kultuurinormide selgitamine (pearäti kandmise kokkupuured); koostöö koolidega pagulasperede olukordade lahendamisel. Rahvusvahelise Maja kogemus näitab, et läbi keskuse kujunevad sisserrännanud inimestel suhted kohalike elanikega. Vajadus on kogukondlike kooskäimise kohtade järele ja huvi on järjepidevalt toimivate ehk kestlike ürituste vastu.

2018. novembri lõpus avati EAS Work in Estonia ja Mainori eestvedamisel Tallinnas samuti Rahvusvaheline Maja. Maja eesmärk on olla teenuskeskuseks, nn *one-stop-shop*, kus välismaalasel on võimalik saada esmaseid teenuseid ja infot. Näiteks töötavad osaliselt seal PPA migratsiooninõustajad, linnavalitsus pakub rahvastikutoimingute teenuseid, INSA nõustamisteenust jne. Rahvusvahelise Maja sihtgrupiks on välismaalased, nende pereliikmed ja ka tööandjad, kes on huvitatud välisvõrbamisest. Keskus alustas alles tegevust ja seega pole kõik tegevused veel käivitunud, kuid tulevikus on plaanis korraldada ka üritusi sotsialiseerumise eesmärgil.

Haridus ja kultuuriprogrammid

2018. aasta sügisest algas erinevate kultuuriasutuste koostööl toimiv programm „Kultuurisamm“, mis pakub õppekäike, loenguid ja arutelusid Tallinna ja Harjumaa vähelõimunud püsielanikele ja sisserrändajatele. „Eestlaste elu-olu ja mõttelaadi“

tundmaõppimiseks saab iga osaleja käia viis korda õppekäikudel ja koolitustel. Huvi programmi vastu, eriti venekeelses grupis, oli väga suur. Algselt registreerunud inimestest osales lõpuni siiski oluliselt vähem inimesi – kokku osales lõpuks tegevustes 250-300 inimest. Kultuuriasutuste külalistele ja loengutele lisaks püüti luua sisserändajatele ja kohalikele ka omavahelise suhtlemise võimalusi. Samas oli esimesel aastal probleemiks, et eestlastest vabatahtlikke ei olnud piisavalt ning seetõttu jäid sellelaadsed kontaktid nõrgaks. Samas oli Kultuurisamm hea võimalus muukeelsete inimeste lähendamiseks eesti kultuuriruumiga, millest nad muidu jäävad kaugemale. Osalesid nii pikemalt Eestis elanud inimesed kui ka uusimmigrandid. Sarnane programm toimus 2018. aasta septembrist novembrini ka Tartus, mille käigus tutvustati interaktiivse õppe kaudu Eesti elu, tähtsamate ajaloosündmuste, kultuurisümbolite ja loodusega, programmis oli ka erinevaid töötube. Programmi viisid ellu ERM ja Tartu Rahvusvaheline Maja. Programmi eesmärk oli kaasata 150 inimest, sh nii sisserändajaid kui ka eestlastest vabatahtlikke. Perspektiivis laieneb programm ka Kirde-Eestisse.

VitaTiim (MTÜ) viib läbi Narvas ja Ida-Viru piirkonnas elavatele inimestele õppereise Lõuna-Eestisse (nt. Võru, Tartu, Viljandi), mille käigus luuakse võimalusi eesti keele kasutamiseks loomulikus suhtluskonnas, et seeläbi tõsta enesekindlust ja vähendada keelebarjääri: vaadatakse etendusi Eesti teatrites, külastatakse kohalike jaoks olulisi paiku, kokatakse koos. Ühistegevused võimaldavad õppida tundma kohaliku keelemurde eripära, kohalikke kombeid ja piirkonna inimeste elukorraldust. Õppereisid on rahastatud Integratsiooni Sihtasutuse poolt.

Raamatukogude lõimumisalanane tegevus

Raamatukogud korraldavad keelekohvikuid lõimumise ja keeleõppe eesmärgil. Raamatukogud on Eestis kohalike elanike poolt hästi omaksvõetud, ligipääsetavad, kestlikud (üldjuhul pikka aega samas paigas tegutsevad), kõigile vanusegruppidele avatud (alates väikestest lastest kuni elutee lõpuni) ja üldharivaid või sotsiaalseid kogukondlikke tegevusi pakkuvad paigad. Raamatukogusid võib Eesti kontekstis nimetada ankurinstitutsioonideks ja kogukonna jaoks turvalisteks ning tuttavateks paikadeks. Keelekohvikuid korraldavad nt. Tartu O.Lutsu nimeline Linnaraamatukogu, Tallinna Keskraamatukogu, Lääne-Virumaa Keskraamatukogu jm.

2017. aasta sügisel alustas Tartu Linnaraamatukogu Liina Leemeti eestvedamisel keelekohviku läbiviimist. Keelekohviku algatamise idee sai eestvedaja Rahvusvahelise Maja koolitusest. Keelekohvikud toimuvad kaks korda kuus. Keelekohvikus osaleb kõige rohkem vene ja soome päritolu inimesi. Osalejaskonna hulgas on erinevas vanuses ja sotsiaalse staatusega inimesi, nt. vanema põlvkonna eestlasi, Eestis pikka aega elanud vene rahvusest inimesi, välistudengeid, välisõppejõude ja nende pereliikmeid, aga ka töötuid. Keeleõppeks kasutatakse muusikat, mh tutvustatakse eesti kultuuri. Keelekohviku korraldaja on nn “diplomaadi” rollis, kes on enda sõnul eesti kultuuri tutvustaja ja vahendaja.

Tallinna Keskraamatukogus viiakse tasuta keelekohvikuid läbi seitsmes piirkonna raamatukogus (Kesklinn, Haabersti, Lasnamäe, Mustamäe, Nõmme, Pirita ja Põhja-Tallinn) alates 2016.aasta sügisest. Tallinna Keskraamatukogu keelekohviku läbiviija,

pearaamatukoguhoidja Nadezhda Geryak, hakkas vabatahtlikkuse alusel kohvikut eestvedama isiklikust kogemusest ajendatuna, kuna asus elama Eestisse 20 aastat tagasi ega osanud eesti keelt ja teab, kuivõrd keeruline on keelt omandada, kui puuduvad keele kasutamise võimalused. Keelekohvikuid aitavad läbiviia vabatahtlikud. Osalenud on inimesed Ukrainast, Afganistaanist, Iraanist. Keelekohviku teemade valikul on eestvedaja kultuuritundlik ja paindlik. Kohvikus ollakse loovad, st suhtlemiseks kasutatakse lauamänge, käpiknukke, traditsioonide tutvustamist (nt. traditsioonilised rahvuslikud pulmakombid), käiakse muuseumides. Tallinna raamatukogudes toimuvad keelekohvikud eesti, vene, hispaania, inglise keeles. Inimese keeleoskuse tase ei ole osalemisel määrav, ka algajaid kaasatakse vestlustesse.

Lisaks keelekohvikutele viib Tallinna Keskraamatukogu ellu projekti „Raamatukoguga sõbraks“, mille eesmärk on tutvustada raamatukogude poolt pakutavaid võimalusi, näidata uues riigis veel kohanevatele lastele, et nende uues kodulinnas on turvalisi, aga põnevaid kohti, kus oma vaba aega kvaliteetselt ja harivalt veeta. Esimesed kohtumised toimusid 2018. sügisel ja aasta lõpus on kohtumised veel Sõle raamatukogus ja Pääsküla raamatukogus.

Lääne-Virumaa Keskraamatukogu kohvikus on käinud kohalikud vene keelt kõnelevad inimesed, aga ka inimesed Prantsusmaalt, Saksamaalt, Irimaalt, Venemaalt, Moldovast.

Raamatukogudel on suur potentsiaal kujuneda kogukonna lõimumise ankurinstitutsioonideks sisserännanute jaoks. Samas on oluline, et kohalikel elanikel säiliks samavõrd emotsionaalne side raamatukogudega, kui see on olnud senini.

Rahvuskultuuriselsid

Täiesti spetsiifilise kategooriana võib kodanikualgatuslike tegevuste alla paigutada ka arvukad **rahvuskultuuriselsid** (u 300) – tegevusvorm, millel on Eestis juba pikem ajalugu ning väljakujunenud toimimisloogikad. Rahvuskultuuriselside toetamine on lähtunud riiklikust poliitikast, mille loomise ja püsimise põhjused on kompleksed, ulatudes välja juba ka esimese eesti vabariigi rahvusvähemuste poliitikasse, mille printsiipe võeti 90ndatel üle [5]. Seega on tegu hübriidse vormiga, kus rahvusselside kodanikualgatuslik loomus on välja kujunenud oma aktiivse liikmeskonna ja kindlate tegevusformaatidega (näiteks keskendumine teatud folkloori vormidele). Etniliste vähemuste ja mitmekultuurilisuse rahaline toetus tuleb lõimumise „eelarvest“ on suhteliselt stabiilne: näiteks aastatel 2017-2020 on rahvuskultuuriselside baasrahastus aastas 370000 (toetatakse kokku orienteeruvalt 230 organisatsiooni), lisaks on toetus 60 kultuuriühingule 90500 ning 26 vähemuskultuuride pühapäevakoolile 136000 eurot. Nende organisatsioonide tegevus, sh näiteks rahvuslikes pühapäevakoolides, on kindlasti väga vajalik mitmekultuurilisuse ja etnilise pärandi hoidmiseks. Mitmed suuremad rahvuskultuuriselsid (Ukraina, juudi) suudavad kaasata uusi liikmeid, osalevad erinevas vanuses ja taustadega inimesed. Samas on seltside üldine suutlikkus pakkuda kogukondlikku suhtlust (uus)sisserändajatele väga piiratud. Ka on vähene selliste seltside roll/potentsiaal multikultuursete kogukondade ja lõimumisvõimaluste tekkimisel.

Vabatahtlike organisatsioonid: kogukonnaaiad ja lõimumine

Kogukonnaaiad ja aedadega seotud kogukonnad pakuvad lõimumise võimalust erineva keele- ja kultuuritaustaga ühes ning samas piirkonnas elavatele inimestele. Tartus haldab infot kogukonnaaedade kohta liikumine Elav Tartu, mille eestvedajad ja liikmed on nii kohalikud kui ka sisserrännanud (Tsehhist, Belgiast). Tartus toimivad Aleksandri Avatud aed, Emajõe aed, MTÜ Maheaed – Uus aed, Mõisavahe aed, Lehe aed ja Hiinalinna aiamaad. Kogukonnaaedade tegevuses osalevad nii uussisserrännanud kui ka Eestis pikka aega elanud vene keelt kõnelevad inimesed. Nt. Hiinalinna aed on hea lõimumise paik, kus vene emakeelega Tartu Annelinna ja Hiinalinna piirkonna inimesed saavad suhelda noorte kogukonnaaedade arendajatega. Aleksandri aed korraldab ühiseid toidufestivale nagu nt. pizza festivale.

Tallinnas arendatakse linnaaiandust paljudes piirkondades (2017.a. 94 aeda). 2018.aasta kevadel alustati Lasnamäe kogukondliku aia tegevust, kus aiandustegevuste kõrval arendatakse kogukondlikkust ning heanaaberlikkust. Aktiivselt tegutseb Laagna aed. Tallinna linnaaianduse arendamisega tegeleb MTÜ Rabarber.

Noorteorganisatsioonid ja lõimumisalane tegevus

CISV Eesti pakub rahvusvaheliste programmide kaudu multikultuurseid kogemusi noortele ja ka täiskasvanutele. Näiteks viis CISV 2017. ja 2018. aastal ellu *Mosaic*-projekti, mis on rahvusvaheline kogukonnapõhine programm kõikidele vanustele. Programmi raames korraldati kohalikele ja rahvusvahelise kaitse saanud lastele ja noortele noorteüritusi ja noortelaagrit. Näiteks tutvumisõhtuid, loomade varjupaiga külastusi jne.

Eesti Avatud Noortekeskuste Ühenduse poolt läbi viidud noorte kogukondlike omaalgatuslike ideesid toetav konkurss „Nopi üles!“ korraldas 2018. aastal eraldi toetusvooru lõimumist toetavatele projektidele [6]. Näiteks korraldasid Kehra ja Anija noored „lõimumispeo“; Paide noored tutvustasid erinevate rahvuste kööki, kaasates Eestis elavaid välismaalasi oma rahvakultuuri tutvustama.

Kogudused

Näiteks Harju-Ristil asuv EELK Risti Kogudus pakub elukohta ja tuge Euroopa rändekava raames Eestisse saabunud Süüria perele. Pere toetamisel teevad koguduseliikmed koostööd kohaliku kogukonnaga. Saabumisel korraldati perele vastuvõtupidu, neid tutvustati külaelanikele. Kohe alguses loodi eeldused vastastikuseks suhtluseks ja võib öelda, et see lähenemine on olnud edukas, pere on hästi kohanenud.

Kool kui ankurinstitutsioon

Koolid on lapsevanemaid (kui kogukonnaliikmeid) kaasanud pigem vajaduspõhiselt ning see ei ole olnud süsteemne – mõningates koolides on korraldatud üritusi, kaasatud muukeelseid vanemaid koolitöösse, on pakutud keelekohvikuid vm tegevusi. Vastastikuse keelekümbeluse ja seega umbes poolte eesti- ja muukeelsete peredega Avatud Kool Tallinnas eeldab vanemate vabatahtlikku panustamist nii ürituste korraldamisse kui ka koolielu parendamisse. Taoliste ülesannete käigus tekivad ka igapäevaelulised kontaktid ning vajadus suhelda.

2018. aasta sügisel pakuti kolmes koolis sisserrännanud peredele õpitubasid „Tere, kool!“. Ehkki projekti põhieesmärk oli formaalselt keeleõpe, aitasid õpitoad luua sisserrännanutel tihedama kontakti kooli, eesti haridussüsteemi ning teiste lapsevanematega. Integratsiooni SA poolt keeleõppe väikeprojektide alt rahastatuna toimus Tallinna Kunstigümnaasiumis, Püha Johannese Koolis ja Randvere Koolis igaühes seitse õppepäeva. Näiteks Tallinna Kunstigümnaasiumis osalesid kooli enda personali sisustatud eriteemalistes töötubades vanemad koos lastega (iga kord u 5 peret, kokku 15-20 inimest). Projektist osa võtnud perede rahvused ja ka Eestis elatud aeg olid erinevad – näiteks üks itaalia pere oli saabunud Eestisse alles paar kuud varem. Nii korraldajate kui ühe intervjuueeritud pere hinnangul tekkis programmis nii kooli kui ka vanemate vahel hea kontakt, lapsevanemad jagasid ka omavahel infot, suheldi.

Kokkuvõte

Töödokumendina on antud ülevaate taotlus tuua välja head praktikad ja toimivad tööriistad, samuti tuvastada vajadusi, mis sisserrändajate sotsiaalse suhtluse ning kogukondlike suhete kujunemisel on kriitilised.

Ehkki süsteemselt ei ole riigi tasandil just sisserrännanute ning kohalike sotsiaalset-argist suhtlust ning kogukondade tekkimist toetatud, on mitmeid programme, organisatsioone, vabatahtlikke, kes on selles suunas tegutsenud ning erinevaid lahendusi katsetanud. Projektide puhul torkab silma, et sageli on initsiaatoriks ja/või läbivijaks inimene/inimesed, kel teemaga mingi isiklik puutumus. Kestlikumaks on osutunud projektid ja algatused, kus argiste tegevuste kaudu tekkivat suhtlust initsieerib ja suunab hõlbustaja (ingl k on kasutusel mõiste facilitator), eesmärgiga aidata erineva kultuuri ning keele taustaga inimestel omavahel kohaneda ja hoida nende suhtlust ülal, kuni loomulike suhete (ja vastastikuse huvi) tekkeni. (Kogukondliku) suhtluse hõlbustajaid võib teatud vormides leida mujal valdkondades (nt noorsootöös) või ka mujal maailmas sisserrändajatega tegelemisel. Hõlbustajad tunnevad probleeme ja osapooli, ent ei võta ise rakendaja rolli, vaid toovad kokku erinevad inimesed (ja osapooled) ning soodustavad dialoogi ja vabatahtlike osalejate poolt lahenduste väljatöötamist /rakendamist [7].

Eriti just lokaalse, väiksemahulise, vabatahtliku ja kogukondliku initsiatiivi toetamiseks ei ole hetkel piisavalt häid võimalusi – see vajab paindlikku ning suhteliselt väiksemahulist rahastust, nn mikroprojekte, mille puhul taotlemise bürokraatia jm barjäärid oleksid võimalikud madalad. Kogukondlikke sidemeid ja ühistegevust tõhusalt toetav idee ei pruugi vajada erilisi ressursse (nt toimumiskohta), kogukondlikult potentsiaalselt aktiivsed inimesed aga ei pruugi soovida tegeleda projektikirjutamise ja aruandlusega.

Üldiselt on hetkel ka süsteemsemalt rahastatavad tegevused sündinud aktiivsete ja teemaga seotud inimeste initsiatiivist. Motiveeritud tegijate olemasolu on väärtuslik ressurss. Samas ei kasutata hetkel nende potentsiaali kõige tõhusamal moel. Sisserändajate ja kohalike vahelise suhtluse ja suhete tekitamisel (loomisel ja kujundamisel) on toimivamad just vabatahtlikkuse alusel toimivad projektid. Näiteks kui tugiisik on töölepinguga tööl, siis on tal on keeruline hõlmata tegevustesse oma tuttavaid, sugulasi ja sõpru, kui aga tegemist on vabatahtlikuga, siis tal on lihtsam kutsuda sõpruskonda lõimumise üritustele ja seeläbi suurendada kontaktide hulka sisserännanute ja kohalike vahel. Samas tähendab vabatahtlikkus ka arvestatavaid piiranguid ning ebaühtlust. Seega tuleks püüda otsida hübriidvorme. Näiteks hõlbustaja kaasamine võimaldab kasutada vabatahtlike ressursse süsteemsemalt ning maandada vabatahtlikkusega seonduvaid riske. Meie edasise töö üks eesmärgi on valideerida ning arendada kaardistuse põhjal tekkinud ideid edasi.

[1] Sihtasutus Eesti Teadusagentuuri projekt „AMIF2015-3 Kohanemisprogrammi teaduse mooduli pakkumine kolmandate riikide kodanikele“ (2015–2017).

[2] Sihtasutus Archimedese projekt „AMIF2015-4 Kohanemisprogrammi õppimise mooduli pakkumine kolmandate riikide kodanikele“ (2015–2017).

[3] Rahvusvahelise Migratsiooniorganisatsiooni (IOM) Eesti esinduse projektid „AMIF2015-6 Rahvusvahelise kaitse saanud isikute kohanemisprogramm“ (2015–2017) ja AMIF2017-7 „Rahvusvahelise kaitse saanud isikute kohanemisprogramm II“ (2018–2019).

[4] Näiteks MTÜ Johannes Mihkelsoni Keskuse projekt „AMIF2015-10 Tugiisikuteenus varjupaigataotlejatele ja rahvusvahelise kaitse saanud isikutele“ (2015–2018) ja MTÜ Eesti Pagulasabi projekt AMIF2018-3 „Tugiisikuteenuse pakkumine rahvusvahelise kaitse saajatele“ (2018–2020).

[5] Aidarov, A. and W. Drechsler. 2011. “The Law & Economics of the Estonian Law on Cultural Autonomy for National Minorities and of Russian National Cultural Autonomy in Estonia.” Halduskultuur – Administrative Culture 12(1), 4361.

[6] <http://nopiyles.blogspot.com/p/nopi-ules-l.html>

[7]<https://aese.psu.edu/research/centers/cecd/engagement-toolbox/facilitation/facilitation-tools/what-does-a-community-engagement-facilitator-do>